

**SELF-MEMORY SYSTEM MARTINA A. CONWAYA:
MOŻLIWOŚCI ZASTOSOWANIA
MODELU PAMIĘCI AUTOBIOGRAFICZNEJ
DO ROZUMIENIA ZJAWISK PSYCHOLOGII KLINICZNEJ**

Paweł Błaszczński

Zespół Psychologów Wojewódzkiego Specjalistycznego Szpitala im. M. Pirogowa w Łodzi
Department of Psychology of the M. Pirogow Regional Specialist Hospital in Lodz

MARTIN A. CONWAY'S SELF-MEMORY SYSTEM:
HOW AN AUTOBIOGRAPHICAL MEMORY MODEL CAN BE APPLIED
TO UNDERSTAND ISSUES OF CLINICAL PSYCHOLOGY

Summary. Martin A. Conway's Self-Memory System model is a contemporary theoretical proposal, treating memory as an active system of reality reception and recording, playing important functions in the Self system. The model is being broadly discussed, although there is significantly less publications treating it in Polish literature. Conway's Self-Memory System is a theoretically coherent model, connecting neuroanatomical and cognitivist knowledge with identity and autobiographical memory issues. In this article the author tries to show a sketch of the model and signalize possible applications for some psychopathological subjects, as persistent *déjà vu*, amnesic disorders, confabulations or Self memories in schizophrenia. The main aim of the article is to encourage to detailed studying of the model and trying to use it in clinical and research practice.

Key words: autobiographical memory, Self system, working Self, life story

Wprowadzenie

Kompletna teoria pamięci jest podstawą dyskusji o licznych fenomenach psychopatologicznych. Trudno sobie wyobrazić rozważania dotyczące tożsamości i Ja bez odniesienia do takiej teorii pamięci, która umożliwiłaby umiejscowienie tych konstruktów w historii życia pacjenta, ukazywała ich dynamikę i wzajemną zależność od wspomnień. Z drugiej strony nie jest możliwe tłumaczenie deficytów poznawczych, głównie trudności mnesticznych, bez odniesienia zarówno do terminów z obszaru psychologii pamięci, jak też do mechanizmów mózgowych regulujących procesy pamięci w zdrowiu i w patologii.

Adres do korespondencji: Paweł Błaszczński, e-mail, bloom22@poczta.onet.pl

Czy jest możliwy taki model pamięci, który łączyłby powyższe oczekiwania i dawał psychologom klinicznym podstawę teoretyczną do rozumienia zjawisk pamięciowych w różnych grupach pacjentów? Wydaje się, że dotychczas używane w warunkach polskich ramy teoretyczne, stosowane do interpretacji otrzymywanych danych klinicznych, w wielu przypadkach były fragmentaryczne i ujmujące tylko część aspektów zjawiska. Z dużą ostrożnością traktowano przede wszystkim modele kognitywistyczne pamięci, uznając je za zbyt teoretyczne i tym samym nie przystające do złożonej tematyki ludzkiego funkcjonowania. Rozumienie pamięci w głównych nurtach tłumaczących psychopatologię bywało natomiast pozbawione solidnych podstaw neuropsychologicznych i precyzji typowej dla neuronauki. Zarówno w pierwszej, jak i drugiej grupie teorii brakowało natomiast przede wszystkim integracji procesów mózgowych z zagadnieniami pamięci i tożsamości.

Specyfiką materiału pamięci autobiograficznej jest odnośnienie do Ja, dlatego właśnie pamięć autobiograficzna jest uznawana za część osobowości związanej zarówno z poczuciem tożsamości, jak i ze stałością samej tożsamości (Nęcka, Orzechowski, Szymura, 2012). Przedstawiony w opracowaniu model systemu pamięci Ja (ang. *Self-Memory System*) Martina A. Conwaya jest nowoczesną, rozwijaną przez trzy dekady propozycją dotyczącą działania pamięci, która wydaje się łączyć powyższe oczekiwania. Jest to model rozwijający popularne propozycje uwzględniające konstrukt pamięci operacyjnej. Poniżej ukazane zostaną jego podstawowe założenia, odniesienia do danych neuropsychologicznych oraz możliwości aplikacji do rozumienia zjawisk związanych z tożsamością i funkcjami poznawczymi – w takich specyficznych warunkach ludzkiego funkcjonowania, jak choroby neurodegeneracyjne, deficyty neuropsychologiczne czy schizofrenia. Przedstawione zostaną również sposoby odniesienia ustaleń modelu do podstawowych teorii obecnych od lat na gruncie psychopatologii.

Model systemu pamięci Ja Martina A. Conwaya

Martin A. Conway (1988; 1992; 1996; 1997a; 2005; 2009) wyszedł w swojej pracy badawczej od refleksji nad pamięcią autobiograficzną, stopniowo uwzględniał w niej takie elementy, jak: historia życia, okresy rozwojowe, wydarzenia życiowe, ale również procesy wydobywania informacji czy relacje wiedzy do pamięci. W obecnym kształcie model jest spójną i uznawaną w środowisku propozycją rozumienia funkcjonowania pamięci autobiograficznej. Sam Conway traktuje pamięć jako bazę danych dla Ja (ang. *Self*), natomiast Ja traktuje jako pełen zestaw aktualnych celów i obrazów siebie oraz nazywa je Ja roboczym (ang. *working Self*). Relacja między Ja roboczym a pamięcią długoterminową ma charakter wzajemny, w którym wiedza autobiograficzna wyznacza granice tego, czym Ja jest, było i może być, podczas gdy Ja robocze reguluje dostęp do wiedzy długoterminowej. Model Conwaya należy do grupy nowoczesnych ujęć pamięci, zgodnie z którymi pamięć jest procesem ciągłego tworzenia wspomnień, a nie ich odtwarzania.

Conway sądzi, że wspomnienia autobiograficzne mają centralne znaczenie dla jaźni, którą najczęściej potwierdzają i wspierają (1996; Conway, Pleydell-Pearce, 2000, za: Jagodzińska, 2008). Jaźń odgrywa krytyczną rolę w kodowaniu i wydobywaniu wspomnień, a także w ich przekształcaniu (Jagodzińska, 2008). Omawiany model składa się z dwóch komponentów: Ja roboczego oraz bazy wiedzy pamięci autobiograficznej. Każdy z tych systemów może działać w pełni samodzielnie lub ze sobą współpracować. Pamięć i centralne aspekty Ja tworzą spójny system, w którym – w przypadku zdrowej jednostki – przekonania i wiedza na temat Ja są porównywane i wspierane przez wspomnienia konkretnych wydarzeń życiowych. Ekstremalne zaburzenia tej spójności, kiedy wspomnienia osłabiają lub podważają istotne części Ja, są zauważane tylko u jednostek chorych psychicznie lub po urazie mózgu. Dochodzi wówczas do sytuacji, kiedy wspomnienia przestają być podstawą przekonań na temat Ja, wobec czego powstają zniekształcenia i konfabulacje (por. Błaszczński, 2015).

System pamięci powinien odwzorowywać rzeczywistość w taki sposób, w jaki jest ona doświadczana, ale w poznawczo efektywny sposób. Jednocześnie ma on za zadanie podtrzymywać wiedzę w sposób wzmacniający spójne i efektywne Ja. Zdaniem Conwaya (por.: Conway, Singer, Tagini, 2004; Conway, Meares, Standart, 2004, za: Błaszczński, 2015), jest to możliwe poprzez osiągnięcie tzw. adaptacyjnej spójności (ang. *adaptive coherence*), czyli optymalnego zasobu doświadczeń, który maksymalizuje dobre samopoczucie i przetrwanie. Istnienie konceptualnej wiedzy autobiograficznej i ograniczanie znaczenia doświadczeń to sposoby pamięci na osiągnięcie zgodności z doświadczeniem w sposób efektywny. W swojej koncepcji Conway (2005) zakłada, że wszystkie aktualne wspomnienia zostaną ostatecznie zapomniane, chyba że nastąpi ich integracja z innymi reprezentacjami obecnymi w pamięci długoterminowej – dzięki temu nie dochodzi do przeciążenia systemu. Na dłuższą pozostaną zachowane tylko te wspomnienia epizodyczne, które służą do osiągnięcia długoterminowych celów. W przypadku niedawnych wspomnień podstawową zasadą jest utrzymanie wierności faktom (ang. *correspondence*), podczas gdy w perspektywie pamięci długoterminowej podstawą staje się utrzymanie spójności (ang. *coherence*) za cenę dokładności (por. Błaszczński, 2015).

Podstawowym pomysłem Conwaya (Conway, Pleydell-Pearce, 2000) jest przekonanie, że istnieje kompletna hierarchia tzw. dopasowanych pętli informacji zwrotnych (ang. *feedback loops*). Celem tej hierarchii jest zredukowanie rozbieżności między pożądanymi stanami realizacji celów i faktycznym, obecnym stanem ich realizacji, a poprzez to również regulowanie zachowań. To właśnie dzięki hierarchii celów nowe informacje zasilają pamięć długoterminową, natomiast już istniejąca wiedza daje możliwość budowania kolejnych wspomnień. Conway (1992; 1996; 2005) sądzi, że struktura celów jest w permanentnym stanie aktywacji. Hierarchia celów Ja roboczego działa jak zbiór procesów kontroli, które determinują kodowanie, dostęp do wiedzy z pamięci długoterminowej oraz tworzenie wspomnień (por. Burgess, Shallice, 1996).

Odnosząc się do wcześniejszych badań i propozycji teoretycznych, Conway (2005) uważa, że oprócz struktury celów w obrębie Ja roboczego istnieje również zbiór konceptualnej wiedzy Ja roboczego, złożony ze skryptów osobistych (por.: Tomkins, 1979; Singer, Salovey, 1993; Demorest, 1995; Thorne, 1995), Ja możliwego (por. Markus, Nurius, 1986), jednostek Ja-inni (por. Ogilvie, Rose, 1995), pojęciowych aspektów wewnętrznych modeli roboczych (Bowlby, 1973; 1980), schematów relacyjnych (por. Baldwin, 1992), ukierunkowania Ja (por.: Strauman, Higgins, 1987; Strauman, 1990), wartości i przekonań. Wszystkie powyższe to struktury wiedzy istniejące niezależnie od umiejscowionych szczegółowo w czasie incydentów. Łączą się one z wiedzą autobiograficzną i systemem pamięci epizodycznej po to, aby aktywować specyficzne odniesienia, które stanowią przykład, nadają kontekst i ugruntowują (por. Błaszczński, 2015). Powyższe elementy Conway, Singer i Tagini (2004) określili jako Ja konceptualne, którego reprezentacje są społecznie utworzonymi schematami i kategoriami definiującymi Ja, innych ludzi, typowe interakcje z innymi i z otaczającym światem. Te schematy i kategorie wywodzą się z procesów wychowania i oddziaływania środowiska (Shweder, Bourne, 1984; Bruner, 1990; Pasupathi, 2001).

Podstawową zasadą działania struktury celów jest zasada konserwatyizmu, tzn. chronienia przed zmianą celu. Ewentualna modyfikacja celu jest bardzo kosztowna w terminach poznawczo-afektywnych z tego względu, że pociąga za sobą konsekwencje dla innych obiektów działania. Co więcej, w trakcie okresu zmiany celu Ja jest bardziej narażone na destabilizację i wpływy oraz mniej zdolne do skutecznego działania. W związku z tym Ja robocze obniża dostęp do wspomnień tych wydarzeń, które wystawiają na próbę strukturę celów (por.: Conway, Meares, Standart, 2004; 2006, za: Błaszczński, 2015). Ja robocze może wzbogacić treść pamięci lub stworzyć fałszywe wspomnienia, aby uniknąć zmiany i zachować spójność celów. Taka okoliczność ma miejsce nie tylko u pacjentów cierpiących na schorzenia psychiczne lub po urazie mózgu, ale jest to ogólna zasada stosująca się do wszystkich ludzi, co może tłumaczyć, dlaczego ludzie są tak podatni na manipulacje tworzące fałszywe wspomnienia lub zmieniające już istniejące (Conway, 1997a, b; Loftus, Ketcham, 1994, za: Błaszczński, 2015). Badania sugerują, że praktycznie niemożliwa jest indukcja takich fałszywych wspomnień, które są sprzeczne z aktualnymi celami – przynajmniej u osób zdrowych psychicznie.

Ja robocze w procesie tworzenia wspomnień balansuje pomiędzy wymogami spójności i dokładności. Wymóg spójności dominuje w pamięci długoterminowej. Dla utrzymania spójności pomiędzy wspomnieniami, wiedzą konceptualną, celami i Ja konceptualnym procesy kontrolne Ja roboczego regulują dostępność wiedzy autobiograficznej i wspomnień epizodycznych. Dzieje się tak, aby ugruntować Ja we wspomnieniach tych doświadczeń, które są zgodne z celami i definiują Ja (por.: Singer, Salovey, 1993; Singer, 1995; Pillemer, 1998). Conway i Holmes (2004) zwracają uwagę na fakt, że wspomnienia zdarzeń, które raz znalazły się pośród ważnych dla Ja, pozostają w stanie łatwej dostępności i z dużym prawdopodobieństwem to one

pierwsze przyjdą na myśl w procesie przypominania. Pozostają ważne dla Ja nawet wówczas, gdy dawno już osiągnięto cele, z którymi te wydarzenia były związane. Zadaniem Ja roboczego jest zarówno zwiększenie dostępności do wspomnień wydarzeń definiujących Ja (szczególnie z istotnych etapów życia), jak i zmniejszenie dostępności do wspomnień wydarzeń niespójnych z systemem Ja. Wśród łatwo dostępnych wspomnień znajdują się czasem takie, które odnoszą do celów wcześniej porzuconych lub których jednostka nie osiągnęła – być może dzieje się tak dlatego, że są one wysoce ukierunkowujące (Pillemer, 1998; Bluck, 2003) lub dostarczają kontekstu dla osiągnięcia innych obiektów (Błaszczński, 2015). Baza wiedzy pamięci autobiograficznej posiada dwa rodzaje reprezentacji – wiedzę autobiograficzną i wspomnienia epizodyczne. Wiedza autobiograficzna jest zorganizowana w hierarchiczne struktury (Conway, Bekerian, 1987; Barsalou, 1988; Conway, 1996; Lancaster, Barsalou, 1997; Burt, Kemp, Conway, 2003), od wiedzy wysoce abstrakcyjnej do wiedzy konceptualnej ściśle związanej z konkretnymi wydarzeniami. Najbardziej abstrakcyjna jest struktura określana jako historia życia (ang. *life story*), będąca częścią Ja konceptualnego. Historia życia zawiera ogólną wiedzę na temat jednostki, a także obrazy Ja. Zauważalna jest ścisła zależność poszczególnych systemów – Ja mające dostęp do konkretnego okresu życia posiada wskazówki ukierunkowane przez wiedzę reprezentowaną jako część tego okresu. Te wskazówki z kolei mogą być użyte do uzyskania dostępu do konkretnego zestawu ogólnych wydarzeń. Ogólne wydarzenia natomiast zawierają wskazówki do specyficznych wspomnień epizodycznych. Wyobraźnia wzrokowa odgrywa dominującą rolę w pamięci epizodycznej, a co za tym idzie – utrata możliwości tworzenia obrazów wizualnych może przyczynić się do wystąpienia amnezji wstecznej. Jeśli do tego dojdzie, konceptualna wiedza autobiograficzna pozostaje nadal sprawna (por. Błaszczński, 2015).

W myśl modelu Conwaya wspomnienia epizodyczne posiadają następujące cechy (2005, s. 613): 1) zawierają sumaryczne zapisy sensoryczno-percepcyjno-konceptualno-afektywnego (ang. *sensory-perceptual-conceptual-affective*) przetwarzania pochodzącego z pamięci roboczej – są zapisami zbliżonymi do doświadczenia, ale nie są doświadczeniami w sensie ścisłym; 2) ta sama jednostka informacji może być jednocześnie blokowana (w zakresie reprezentowanym przez pamięć epizodyczną) i dostępna (w zakresie reprezentowanym przez struktury wiedzy konceptualnej) (Racsmány, Conway, 2006; Conway, 2009); poziom aktywacji/powstrzymania szczegółów epizodycznych wspomnień zależy od wielu czynników – prawdopodobnie podstawowym jest struktura celu danego doświadczenia sterująca procesami uwagi, działaniem oraz emocjami, wobec czego musi mieć wpływ na procesy kodowania; 3) wspomnienia epizodyczne przyjmują formę przede wszystkim obrazów wizualnych (Conway, 1988); tego typu wspomnienia zawsze mają perspektywę (aktora lub obserwatora), zazwyczaj obejmują wąskie wycinki czasu; 4) reprezentują krótki okres zdeterminowany przez zmiany w osiągnięciu celów – Conway i współpracownicy (2003) sugerują, że w przypadku wspomnień epizodycznych istnieje wymiar czasowy, obejmujący nie tylko przeszłość, ale i przyszłość. Idea istnienia tzw. okna pamięci-wyobraźni (ang.

remembering-imaging window) wzięła się z obserwacji sugerujących, że te procesy angażują tożsame struktury mózgowe i niewiele się od siebie różnią (por.: Conway i in., 2003; Schacter, Addis, 2007), mają miejsce w tym samym systemie; 5) są reprezentowane mniej więcej w kolejności występowania; 6) pozostają zachowane w niezmięnionej formie tylko wówczas, gdy istnieje ich połączenie z konceptualną wiedzą autobiograficzną; 7) ich główną funkcją jest dostarczenie krótkoterminowego raportu na temat postępu w osiąganiu aktualnego celu; 8) są doświadczane ponownie w momencie uzyskiwania dostępu do nich; 9) dostarczają elementów specyficznych dla autobiograficznej pamięci; 10) mogą być reprezentowane w mózgu za pomocą innych regionów niż pozostałe, konceptualne sieci wiedzy autobiograficznej.

Conway (2009, s. 2308) wyróżnia trzy typy wspomnień epizodycznych: epizodyczne elementy (ang. *episodic elements* – EE), proste wspomnienia epizodyczne (ang. *simple episodic memories* – SEM) oraz złożone wspomnienia epizodyczne (ang. *complex episodic memories* – CEM). Elementy epizodyczne są reprezentacjami w pamięci długoterminowej, najbliższymi doświadczeniu. Często przyjmują formę obrazów wzrokowych, reprezentują chwile doświadczenia lub sumy tych chwil, prawdopodobnie jednak tylko momenty doświadczeń świadomych (por. Moscovitch, 1995) lub chwile określane jako „teraz” (por. Stern, 2004). Conway (2009) zwraca uwagę na fakt, że elementy epizodyczne zazwyczaj są osadzone w tzw. ramie (ang. *frame*), którą postrzega jako konceptualnie zorganizowaną wiedzę, formującą pojedynczy element epizodyczny lub zestaw elementów epizodycznych.

Według autora koncepcji (Conway, 2009) są dwie drogi dostępu do prostych wspomnień epizodycznych: 1) odniesienie do zawartości elementów epizodycznych; 2) uzyskanie dostępu do ramy konceptualnej. Dostęp planowany i świadomy do prostego wspomnienia epizodycznego zawsze prowadzi przez ramę konceptualną, a przypadkowy wiedzie przez elementy epizodyczne. Przy odpowiedniej wskazówce ten dostęp jest możliwy za pomocą obydwu z powyższych typów wiedzy epizodycznej, ale może przebiegać również równoległe. Utrata specyficzności pamięci jest utratą dostępu do elementów epizodycznych i osłabieniem dostępu do ramy (Conway, 2009, s. 2308).

Elementy epizodyczne mniej lub bardziej bezpośrednio korespondują z doświadczeniem, podczas gdy rama konceptualna lokuje elementy epizodyczne w konkretnej strukturze pamięci i skupiona jest bardziej na wymogu spójności niż zgodności z doświadczeniem. Rama konceptualna jest więc rodzajem interpretacji elementów epizodycznych dostarczającej im osobistego znaczenia. Wywodzi się ona z konceptualnych systemów przetwarzania w czołowo-skroniowych obszarach mózgu, natomiast elementy epizodyczne są postrzegane jako produkt sieci skroniowo-potylicznej (Conway, 2009). Dane sugerują, że wspomnienia epizodyczne są rozdzielane złożonymi drogami w przednio-tylnych sieciach pamięci (por. Cabeza, St. Jacques, 2007). Proste wspomnienia epizodyczne reprezentują stosunkowo wąskie wycinki czasu i każde z nich zawiera ograniczoną liczbę elementów epizodycznych. Liczba ta zależy od natury doświadczenia, jego wagi dla Ja oraz innych

czynników. Racsmany i Conway (2006, za: Conway, 2009, s. 2309) sugerują, że wraz z upływem czasu trudno modyfikować wzory aktywacji w prostych wspomnieniach epizodycznych – prawdopodobieństwo znalezienia specyficznej ścieżki, która miałaby zmienić dotychczasowy wzór odtwarzania drastycznie spada. Efektem odtwarzania jest ukształtowanie dostępu do pamięci epizodycznej i wiedzy autobiograficznej w zakresie od wysokiego dostępu do jego braku. Autorzy ci twierdzą (Racsmany, Conway, 2006), że wiedza epizodyczna musi też zostać zintegrowana z wiedzą autobiograficzną, jeśli ma być utrzymany wolitywny dostęp do niej.

System celów ma wpływ na wszystkie aspekty pamięci autobiograficznej, natomiast pamięć autobiograficzna jako całość jest postrzegana jako zapis systemu celów i baza do tworzenia kolejnych zadań. Wspomnienia epizodyczne (SEM i CEM) początkowo są zapisami krótkoterminowego przetwarzania celów. W trakcie procesu konsolidacji niektóre wspomnienia epizodyczne zostają zintegrowane ze strukturami wiedzy pamięci autobiograficznej i dostęp do nich staje się długoterminowy. Struktury wiedzy pamięci autobiograficznej dotyczą głównie celów długoterminowych i dostarczają podstaw do tworzenia spójnych, długoterminowych zadań i planów, które wykraczają poza horyzont kilku dni (Conway, 2009). Wspomnienia epizodyczne są szczególnie istotne z tego względu, że dostarczają najbardziej specyficznych informacji dotyczących obecnie przetwarzanych celów, a dzięki tej specyficzności mogą wywierać wpływ na następne cele. Conway (2009, s. 2311) twierdzi, że obrazy epizodyczne i wspomnienia są częścią języka celów. W momencie gdy plany pośrednie są zrealizowane, dostęp do elementów epizodycznych zawartych we wspomnieniach epizodycznych związanych z celami może być stopniowo tracony, a pozostaje jedynie dostęp do ramy konceptualnej. Podobnie dostęp do prostych wspomnień epizodycznych i złożonych wspomnień epizodycznych może być stopniowo tracony wraz z osiągnięciem celów wyższego stopnia. Obrazy Ja (ang. *Self-images*) są umiejscowione w przeszłości lub przyszłości, dostarczają specyficznych składników do bardziej abstrakcyjnych sumarycznych aspektów celów Ja. Według autora (Conway, 2009, s. 2311) elementy epizodyczne posiadają zdolność dołączania się do ram konceptualnych i dostarczania im specyficznych szczegółów. Są one fundamentalne dla reprezentacji pamięci. Prawdopodobne też jest, że są podstawowymi jednostkami systemu poznawczego jako całości.

Conway (2009, s. 2312) uznaje, że wspomnienia epizodyczne rozwijają się od sensoryczno-percepcyjno-afektywnych reprezentacji ku reprezentacjom sensoryczno-percepcyjno-afektywno-konceptualnym w dzieciństwie i w dorosłości. Ta zmiana rozwojowa zachodzi przez okres niemowlęstwa i znacznie przyspiesza w okresie formowania Ja poznawczego, około 24. miesiąca życia (Howe, Courage, 1997). W tym okresie również dochodzi do pojawienia się mowy oraz bardziej złożonych reprezentacji poznawczych w formie modeli umysłowych, które leżą u podstaw procesów mowy. Wspomnienia epizodyczne, zarówno proste, jak i złożone, są typami umysłowych modeli przeszłości.

W myśl modelu systemu pamięci Ja (Conway, 2005; 2009) istnieją dwa typy wydobycia – generatywne i bezpośrednie. Są one ze sobą powiązane (Conway, 1992;

1996; Moscovitch, 1995) w taki sposób, że wszystkie cykle wydobywania generatywnego kończą się procesem wydobywania bezpośredniego – dzieje się tak w momencie, gdy wskazówka osiąga dostęp do szukanej wiedzy. Jedyną znaczną różnicą pomiędzy nimi jest fakt, że bezpośrednio wydobywanie nie wymaga dokładnego przeszukiwania bazy wiedzy. W modelu (Conway, 2005; 2009) bezpośrednio wydobywanie powinno dotyczyć najczęściej pamięci zdarzeń niedawnych, ponieważ obiekty, działania, uczucia i myśli obecne w niedawnej przeszłości są blisko związane z obecnymi, aktywnymi i dostępnymi celami. Udostępniana wiedza jest oceniana przez tzw. model wydobywania, który Conway (2005, s. 69) uznaje za proces kontroli Ja roboczego. Prawdopodobnie rozwija się on we wczesnym dzieciństwie, pod wpływem socjalizacji czynników kulturowych (por.: Nelson, Fivush, 2004; Wang, Conway, 2004). Za główną funkcję modeli wydobywania Conway (2005, s. 619) uważa oddzielenie reprezentacji umysłowych, które są wspomnieniami, od tych, które nimi nie są. Model doprecyzowuje, jakie klasy wiedzy muszą być dopasowane do reprezentacji umysłowych, aby stać się wspomnieniami. To wymaga przywołania doświadczenia, przekierowania uwagi do wewnątrz oraz pojawienia się konkretnych typów wiedzy w świadomości – dzięki temu reprezentacja umysłowa jest doświadczana jako wspomnienie, a nie jako jakiś rodzaj fenomenu umysłowego (fantazja, marzenie, wyobrażenie). Jednym z podstawowych, ogólnych wymogów formowania specyficznego wspomnienia autobiograficznego jest spowodowanie, aby wspomnienia epizodyczne i wiedza autobiograficzna były dostarczone łącznie. Ma to miejsce dzięki pomocy wskazówki utrzymującej odpowiedni poziom aktywacji w pamięci długoterminowej (Conway, 2005).

Conway (2005), na podstawie odkryć uczynionych za pomocą metod neuroobrazowania, sugeruje istnienie dwóch systemów pamięci. Starszy system to pamięć epizodyczna, oparta na obrazach i głównie wyspecjalizowana w obsłudze niedawnych wspomnień. Ten system powstał prawdopodobnie po to, aby wspierać adaptacyjne osiągnięcie krótkoterminowych celów. Jest zlokalizowany w tylnym systemie skroniowo-potylicznym. Dzięki niemu większość gatunków może efektywnie funkcjonować z dnia na dzień. Młodszy system jest zorganizowany na podstawie pojęć (konceptualnie) i zakorzeniony w wiedzy. Dostarcza organizującego kontekstu dla pamięci epizodycznej. W pewnym sensie jest nałożony na system pamięci epizodycznej i zapewnia mu drogi dostępu. W tym systemie dominującym motywem jest spójność. Jest on wyspecjalizowany we wspieraniu długoterminowych celów i umiejscowiony w okolicy przedczołowej i przednioskroniowej, szczególnie ważne są tu pola skroniowe. Hipokamp pełni w tym przypadku funkcję pomostu między czołowo-skroniowym a skroniowo-potylicznym systemem pamięci (Conway, 2005, s. 622). Powyższe dwusystemowe ujęcie pozwala wyprowadzić pewne dalsze przewidywania. Według Conwaya (2005, s. 622) organizm, który nie posiada młodszego systemu lub który ma tylko jego osłabioną wersję, nie będzie w stanie formułować długoterminowych planów. Tak się dzieje w przypadku ptaków czy psów, ale też w przypadku małych dzieci, u których ten system dopiero powstaje. Pacjenci cier-

piący na amnezję następczą, mający znacznie zniszczony system pamięci, również nie są w stanie osiągać długoterminowych celów (por. Błaszczczyński, 2015). Te dwa systemy mogą działać niezależnie (Conway, Fthenaki, 2000) – niektórzy pacjenci z amnezją zachowują dużą część autobiograficznej wiedzy konceptualnej, nie mając dostępu do pamięci epizodycznej. Zdarza się też (w demencji semantycznej), że wspomnienia epizodyczne istnieją dla jednostek wiedzy, dla których pacjent nie ma zupełnie wiedzy konceptualnej (Hodges, Graham, 2001).

Z perspektywy modelu systemu pamięci Ja wspomnienia epizodyczne są filogenetycznie i ontogenetycznie wcześniejsze niż konceptualna wiedza autobiograficzna (Conway, 2005). W koncepcji *Self-Memory System* wspomnienia epizodyczne reprezentują informację na temat progresu w przetwarzaniu celów i jest to właściwość, która umożliwia gatunkom adaptacyjne działanie w środowisku. Wiedza konceptualna na temat życia jednostki jest późniejsza w ewolucyjnym rozwoju i umożliwia osiągnięcie długoterminowych celów oraz pojawienie się Ja konceptualnego. Należy zauważyć, że właściwości te są typowo ludzkie (Conway, 2005). W toku rozwoju modelu jego autor doszedł do wniosku, że tzw. długofalowe Ja (ang. *long-term Self*) składa się z bazy wiedzy autobiograficznej oraz Ja konceptualnego, a w skład bazy wiedzy autobiograficznej wchodzi nie tylko okresy życia i wydarzenia ogólne, ale też tzw. schemat historii życia (ang. *life story schema*) (Conway, Singer, Tagini, 2004). W koncepcji Conwaya, inaczej niż w innych głównych propozycjach dotyczących pamięci, bardzo silny akcent położony jest na kwestię wydobywania z pamięci, stąd model ma tak istotne znaczenie w praktyce klinicznej, szczególnie w przypadku zaburzeń, których istotą jest zaburzenie funkcji wykonawczych – jak w przypadku choroby Parkinsona czy schizofrenii. Propozycja Conwaya jest więc głównie modelem wydobywania, ukazuje znaczenie konceptualnych oraz epizodycznych informacji biograficznych na kilku piętach ogólności, ich powiązania z aktualną sytuacją jednostki. Autor stara się ukazać wzajemne relacje dwóch systemów pamięci autobiograficznej, udaje mu się to jednak w dość ograniczony sposób. Podobnie brakuje w jego propozycji treści dotyczących procesów afektywnych, towarzyszących głównym motywom działającym w obszarze Ja roboczego, tzn. nie do końca wiadomo, jakie emocje towarzyszą motywowi spójności z doświadczeniem, a jakie motywowi dokładności. W związku z faktem, iż Conway postrzega wspomnienia epizodyczne jako reprezentacje sensoryczno-percepcyjno-afektywno-konceptualne, odniesienie do sfery emocji byłoby wskazane. Model jest elegancką, hierarchiczną propozycją wydobywania z pamięci, ujmującą kolejno nabudowane na siebie struktury wiedzy autobiograficznej oraz wzajemne powiązania między piętami tej struktury, umożliwiające wydobywanie wspomnień o określonym poziomie ogólności. Szczególnie ważne jest zaproponowanie przez autora elementów składowych wspomnień epizodycznych. Ciekawie i nowatorsko ujmuje wzajemne relacje wiedzy epizodycznej oraz konceptualnej – wydaje się, że jest to podstawowa zaleta modelu. Wnosi wiele nowego do zrozumienia zjawisk niepełnych lub zniekształconych wspomnień w kontekście ich zgodności z aktualnym

stanem Ja, planami jednostki i jej potrzebami – właśnie z tego powodu wydaje się potencjalnie przydatny dla rozumienia sytuacji klinicznych, w których wspomnienia autobiograficzne są w jakiś sposób blokowane lub zniekształcane.

Przykłady zastosowania modelu systemu pamięci Ja dla rozumienia zjawisk psychologii klinicznej i psychopatologii

Początkowo zainteresowania Martina A. Conwaya dotyczyły psychologii dnia codziennego, wspomnień autobiograficznych oraz interakcji wiedza/emocje umocowanych w konkretnej sytuacji (np. Conway, Bekerian, 1987; Conway, 1990). Stopniowo autor rozszerzył zainteresowania o eksplorację metod w badaniach nad pamięcią, co doprowadziło go do pierwszych szkiców na temat umocowania wspomnień autobiograficznych w systemie pamięci Ja (np. Conway, 1996; 1999). Takie tematy jak znaczenie obrazu w procesie przypominania czy wspomnienia a Ja, jak również rozwijające się nurty narracyjne w psychologii, doprowadziły go do zagadnień wspomnień związanych z tzw. reminiscence bump (Conway, Haque, 1998). Na początku XXI wieku był już gotowy zarys systemu traktującego o konstrukcji wspomnień autobiograficznych w autorskim *Self-Memory System* (np. Haque, Conway, 2001; Burt, Kemp, Conway, 2003; Conway, Singer, Tagini, 2004), a kolejne projekty badawcze nie tylko pomogły znaleźć fakty z zakresu neuroanatomii pamięci autobiograficznej (Conway i in., 2003; Conway, Fthenaki, 2003), ale też ponownie przyjrzeć się represji – tym razem z perspektywy modelu pamięci (Conway, 2001). Takich tematów, z pozoru luźno związanych z modelem, było w pracy Conwaya więcej: zaburzenia kontroli wydobywania wspomnień po lezjach czołowych i skroniowych (Rathbone, Moulin, Conway, 2009), neuropsychologiczne korelaty pamięci faktycznych i wyobrażonych zdarzeń (Conway, Loveday, 2015), przyjemne i nieprzyjemne konfabulacje (Fotopoulou, Conway, 2004) czy doświadczenie tzw. *persistent déjà vécu* (Moulin i in., 2005) – to tylko niektóre przykłady. Tak szeroko zakrojone analizy doprowadziły autora do zgłębienia pasjonujących i ważnych w psychopatologii zagadnień pamięci adolescencji i wczesnej dorosłości w schizofrenii (np. Cuervo-Lombard i in., 2007; Racsmany i in., 2008; Berna i in., 2011; Bennouva-Greene i in., 2012), użyteczności konfabulacji (tzw. konfabulacji służących Ja) (Fotopoulou i in., 2008), zaburzeń funkcji wykonawczych prowadzących do trudności w uczeniu się i funkcjonowaniu pamięci u pacjentów ze schizofrenią, pamięci w chorobie Parkinsona, metapamięci w normalnym starzeniu się i w chorobie Parkinsona, pamięci snów czy wreszcie mechanizmów użycia wiedzy konceptualnej dla ugruntowania Ja w kontekście amnezji (Rathbone, Moulin, Conway, 2009; Loveday, Conway, 2011). Najnowsze z dociekań Conwaya dotyczą możliwości dostępu do wspomnień autobiograficznych u pacjentów z zaburzeniami pamięci, wspomnień definiujące Ja i ich integracji z Ja u pacjentów ze schizofrenią oraz problematyki wspomnień świadków (Conway, Howe, 2013). Pozorny chaos odzwier-

ciędlu w rzeczywistości zaplanowany proces eksploracji kolejnych aspektów pamięci, czego efektem jest spójny i rozbudowany model zdolny do interpretacji licznych fenomenów psychologicznych, szczególnie w zakresie mechanizmów wydobywania.

Jedną z ciekawszych propozycji Conwaya jest analiza mechanizmu tzw. *persistent déjà vécu*. W analizie fenomenu *persistent déjà vécu* badacz (por. Moulin i in., 2005) proponuje rozważanie analogii między tym fenomenem a zaburzoną kontrolą świadomości pamięci. Analizując przypadki dwóch pacjentów, cierpiących odpowiednio z powodu demencji oraz patologii płata skroniowego, poddanych eksperymentom dotyczącym tworzenia fałszywych wspomnień, badacz ukazuje mechanizm tej patologii. Autor zwraca uwagę na możliwości zaburzonej kontroli świadomości pamięci (ang. *memory awareness*) oraz przywoływania z pamięci, prawdopodobnie w wyniku uszkodzeń obszarów czołowo-skroniowych. Autor twierdzi, że istotą *déjà vécu* jest doświadczanie poczucia przeszłości w aktualnym momencie – *déjà vécu* byłoby więc interpretacją poczucia przeszłości dla momentu aktualnego. Mechanizm tego fenomenu polegałby na stałej, nadmiernej (i uwolnionej od procesów kontroli) aktywacji tych systemów pamięci, które są odpowiedzialne za przywoływanie z pamięci – stąd nieprzemijające poczucie przywoływania z pamięci (ang. *persistent experience of recollection*). Conway i współpracownicy (2003) popierają więc pogląd Moscovitcha (1992; 2000) sugerujący istnienie dwóch struktur odpowiedzialnych za epizodyczne wspomnianie – system przywoływania z pamięci oraz system kontrolujący to przywoływanie. Właśnie ten drugi może być zaburzony w *persistent déjà vécu*. Powyższy przykład pokazuje, jak można przejść od objawów klinicznych do interpretacji uwzględniającej struktury mózgowe, pamięć i procesy kontroli.

Nie mniej interesujące są rozważania Conwaya nad naturą zaburzeń amnestycznych. Wspólnie z C. Loveday wykazał uzasadnienie użycia urządzenia SenseCam równoległe do prowadzenia dziennika wspomnień u pacjenta amnestycznego (Loveday, Conway, 2011). Prezentowany pacjent używał tych dwóch, obiektywnego i subiektywnego, sposobów zapisu wydarzeń z czterotygodniowego okresu życia. Zespół wykazał użyteczność zastosowania SenseCam jako obiektywnego źródła wskazówek do przypominania wydarzeń z codziennego życia. W kolejnej publikacji Conway uzasadnił natomiast, jak wiedza autobiograficzna może wesprzeć Ja (a tym samym tożsamość), kiedy wspomnienia epizodyczne są niedostępne (Rathbone, Moulin, Conway, 2009).

Pacjenci cierpiący z powodu schizofrenii zainteresowali Conwaya głównie z tego powodu, że jakkolwiek sporo wiadomo o znaczeniu spójnej wizji obrazów Ja w pamięci autobiograficznej pacjentów, niewielka jest wiedza na temat mechanizmu, dzięki któremu wspomnienia ugruntowują obrazy Ja w schizofrenii (Benouva-Greene i in., 2012). Również badania dotyczące możliwości hamowania przez pacjentów ze schizofrenią nieistotnych części napływających informacji poprzez strategie intencjonalne i autonomiczne wniosły wiele nowego do rozumienia cierpienia tych pacjentów, ale też do ich terapii (Racsmány i in., 2008). Kluczowe w badaniach

tych pacjentów okazały się również eksperymenty dotyczące wspomnień definiujących Ja (Berna i in., 2011) oraz znaczenia tzw. *reminiscence bump* w życiu pacjentów ze schizofrenią i ludzi zdrowych (Cuervo-Lombard i in., 2007). W ostatnim przypadku tylko model pamięci uwzględniający kwestie tożsamości mógł dać odpowiednią podstawę do łącznej interpretacji okresów kluczowych dla tożsamości i patologii tożsamości w grupie klinicznej.

Ostatnim przykładem dla zastosowania modelu systemu pamięci Ja jest obszar konfabulacji. Conway nie tylko proponuje nowe rozumienie konfabulacji jako motywowanego emocjonalnie produktu zaburzonego systemu Ja (Fotopoulou, Conway, 2004), zaburzonego odbioru rzeczywistości i nieprawidłowego odniesienia do czasu (Fotopoulou, Conway, Solms, 2007), ale też wskazuje na ich humanistyczny aspekt jako twórców ważnych i znaczących z subiektywnej perspektywy pacjenta (Fotopoulou, Conway, 2004). Conway w wielu eksperymentach nie tylko rozróżnia konfabulacje prawo- i lewopółkulowe, ale też prowadzi rozważania nad jakościowymi różnicami między prawdziwymi i celowo fałszywymi wspomnieniami (Justice, Morrison, Conway, 2012). Po raz kolejny kluczowym terminem jest wydobywanie z pamięci, którego rozregulowanie powoduje brak selekcji napływających wspomnień (Fotopoulou i in., 2008). W rozumieniu tego modelu konfabulacje odgrywają więc ważną rolę zarówno w regulacji nastroju, jak i formowaniu obrazów Ja.

Zakończenie

Powyższe, skrótowe spojrzenie na model systemu pamięci Ja uwidacznia, jak bardzo psychopatologia może skorzystać z użycia precyzyjnego modelu pamięci odnoszącego się do Ja. Powyżej przedstawiono zarys ewolucji modelu Conwaya oraz przykłady zastosowania tego modelu do analizy przypadków klinicznych. Model Conwaya został wybrany jako przykład ewolucji myślenia od kategorii neuropoznawczych do kategorii klinicznych – połączenie, które dawniej byłoby trudne do wyobrażenia, obecnie wydaje się dobrą propozycją, która rozszerza horyzonty i przynosi ciekawe ustalenia na temat natury człowieka. W związku z faktem, że model Conwaya łączy kilka bardzo rozległych perspektyw badawczych i teoretycznych, trudno sobie wyobrazić, żeby mógł stać się propozycją kompletnego ujęcia pamięci autobiograficznej. Z pewnością jednak elementy pomysłu badacza, szczególnie uwypuklenie twórczego charakteru Ja w odniesieniu do wspomnień oraz pozytywnych efektów takiego rozwiązania, może w nieco paradoksalny sposób odwrócić myślenie zarówno o konfabulacjach, jak i w ogóle o zniekształceniach pamięci autobiograficznej. Prace Conwaya, pomimo powyżej przedstawionych zastrzeżeń, łączy niewątpliwie humanistyczne podejście do kwestii ludzkiej pamięci i cierpienia związanego z trudnościami w tym obszarze. Wychodząc od terminologii kognitywistycznej, stosuje opracowane instrumentarium do śledzenia fenomenu funkcjonowania konkretnych osób, czego wyraz daje w dość często stosowanym klinicznym studium przypadku. Wydaje się, że przedstawione podejście jest uży-

tecznym sposobem patrzenia na funkcjonowanie ludzkiej pamięci zakotwiczonej w Ja zarówno w zdrowiu, jak i chorobie.

Literatura cytowana

- Baldwin, M.W. (1992). Relational schema and the processing of social information. *Psychological Bulletin*, 112, 461-484.
- Barsalou, L.W. (1988). The content and organization of autobiographical memories. W: U. Neisser, E. Winograd (red.), *Remembering reconsidered: Ecological and traditional approaches to the study of memory* (s. 193-243). New York: Cambridge University Press.
- Bennouva-Greene, M., Berna, F., Conway, M.A., Rathbone, C.J., Vidailhet, P., Danion, J.M. (2012). Self-images and related autobiographical memories in schizophrenia. *Consciousness and Cognition*, 21 (1), 247-257.
- Berna, F., Bennouva-Greene, M., Pothegadoo, J., Verry, P., Conway, M.A., Danion, J.M. (2011). Self-defining memories related to illness and their integration into the self in patients with schizophrenia. *Psychiatry Research*, 189, 49-54.
- Bluck, S. (2003). Autobiographical memory: Exploring its function in everyday life. *Memory*, 11, 113-124.
- Błaszczczyński, P. (2015). *Dwa kody – dwa oblicza Ja: Funkcjonowanie dwóch kodów poznawczych w autobiograficznej wiedzy jednostki* (Niepublikowana praca doktorska). Warszawa: Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego.
- Bowlby, J. (1973). *Attachment and loss. Vol. 1: Attachment*. London: Hogarth Press.
- Bowlby, J. (1980). *Attachment and loss. Vol. 3: Loss, sadness and depression*. London: Hogarth Press.
- Burgess, P.W., Shallice, T. (1996). Confabulation and the control of recollection. *Memory*, 4, 359-411.
- Burt, C.D.B., Kemp, S., Conway, M.A. (2003). Themes, events, & episodes in autobiographical memory. *Memory & Cognition*, 31, 317-325.
- Bruner, J. (1990). *Acts of meaning*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Cabeza, R., St. Jacques, P. (2007). Functional neuroimaging of autobiographical memory. *Trends in Cognitive Sciences*, 11, 219-227.
- Conway, M.A. (1988). Images in autobiographical memory. W: M. Denis, J. Engelkamp, J.T.E. Richardson (red.), *Cognitive and neuropsychological approaches to mental imagery* (s. 337-346). The Hague: Martinus Nijhoff.
- Conway, M.A. (1990). In defense of everyday memory. *American Psychologist*, 46 (1), 19-26.
- Conway, M.A. (1992). *A structural model of autobiographical memory*. W: M.A. Conway, D.C. Rubin, H. Spinnler, W.A. Wagenaar (red.), *Theoretical perspectives on autobiographical memory* (s. 167-194). Dordrecht: Kluwer Academic Publisher.
- Conway, M.A. (1996). Autobiographical knowledge and autobiographical memory. W: D.C. Rubin (red.), *Remembering our past. Studies in autobiographical memory* (s. 67-93). Cambridge, UK: Cambridge University Press.

- Conway, M.A. (1997a). The inventory of experience: Memory and identity. W: D. Jodelef, J. Pennebaker, D. Paez (red.), *Political Events and Collective Memories* (s. 21-46). London: Routledge.
- Conway, M.A. (1997b). *Recovered memories and false memories*. Oxford: Oxford University Press.
- Conway, M.A. (1999). Unique memories: creating the mind's eye. *Nature*, 397 (6720), 575-576.
- Conway, M.A. (2001). Cognitive neuroscience – Repression revisited. *Nature*, 410 (6826), 319-320.
- Conway, M.A. (2005). Memory and the self. *Journal of Memory and Language*, 53, 594-628.
- Conway, M.A. (2009). Episodic memories. *Neuropsychologia*, 47, 2305-2313.
- Conway, M.A., Bekerian, D.A. (1987). Organization in autobiographical memory. *Memory & Cognition*, 15, 119-132.
- Conway, M.A., Haque, S. (1998). Overshadowing the reminiscence bump: Memories of a struggle for independence. *Journal of Adult Development*, 6 (1), 35-44.
- Conway, M.A., Fthenaki, A. (2000). Disruption and loss of autobiographical memory. W: L.S. Cermak (red.), *Handbook of neuropsychology, 2nd edition: Memory and it's disorders* (s. 181-312). Amsterdam: Elsevier.
- Conway, M.A., Fthenaki, A. (2003). Disruption of inhibitory control of memory following lesions to the frontal and temporal lobes. *Cortex*, 39 (4-5), 667-686.
- Conway, M.A., Holmes, A. (2004). Psychosocial stages and the availability of autobiographical memories. *Journal of Personality*, 72, 461-480.
- Conway, M.A., Howe, M. (2013). Memory and the law: Insights from case studies. *Memory*, 21, 545-546.
- Conway, M.A., Loveday, C. (2015). Remembering, imagining, false memories & personal meanings. *Consciousness and Cognition*, doi: 10.1016/j.concog.2014.12.002
- Conway, M.A., Meares, K., Standart, S. (2004). Images and goals. *Memory*, 12, 525-531.
- Conway, M.A., Meares, K., Standart, S. (2006). The self memory system and memories of trauma. *Social Cognition*, 22, 491-529.
- Conway, M.A., Pleydell-Pearce, C.W. (2000). The construction of autobiographical memories in self-memory system. *Psychological Review*, 107, 261-288.
- Conway, M.A., Pleydell-Pearce, C.W., Whitecross, S., Sharpe, H. (2003). Neurophysiological correlates of autobiographical memory for experienced and imagined events. *Neuropsychologia*, 41, 334-340.
- Conway, M.A., Singer, J.A., Tagini, A. (2004). The self and autobiographical memory: Correspondence and coherence. *Social Cognition*, 22, 491-529.
- Cuervo-Lombard, Ch., Jovenin, N., Hedelin, G., Rizzo-Peter, L., Conway, M.A., Danion, J.M. (2007). Autobiographical memory of adolescence and early adulthood events: An investigation in schizophrenia. *Journal of the International Neuropsychological Society*, 13, 335-343.
- Demorest, A. (1995). The personal script as a unit of analysis for the study of personality. *Journal of Personality*, 63, 569-591.

- Fotopoulou, A., Conway, M.A. (2004). Confabulation, pleasant and unpleasant. *Neuro-psychoanalysis*, 6 (1), 16-20.
- Fotopoulou, A., Conway, M.A., Solms, M. (2007). Confabulation: Motivated reality monitoring. *Neuropsychologia*, 45, 2180-2190.
- Fotopoulou, A., Conway, M.A., Solms, M., Tyrer, S., Kopelman, M. (2008). Self-serving confabulation in prose recall. *Neuropsychologia*, 46, 1429-1441.
- Haque, S., Conway, M.A. (2001). Sampling the process of autobiographical memory construction. *European Journal of Cognitive Psychology*, 13 (4), 529-547.
- Hodges, J.R., Graham, K.S. (2001). Episodic memory: Insights from semantic dementia. *Philosophical Transactions of the Royal Society of London B: Biological Sciences*, 356, 1423-1434. Przedruk w: A.D. Baddeley, J.P. Aggleton, M.A. Conway (red.) (2002). *Episodic memory: New directions in research* (s. 132-152). Oxford: Oxford University Press.
- Howe, M.L., Courage, M.L. (1997). The emergence and early development of autobiographical memory. *Psychological Review*, 104, 499-523.
- Jagodzińska, M. (2008). *Psychologia pamięci. Badania, teorie, zastosowania*. Gliwice: Wydawnictwo Helion.
- Justice, L.V., Morrison, C.M., Conway, M.A. (2012). True and intentionally fabricated memories. *The Quarterly Journal of Experimental Psychology*, 1, 1-8.
- Lancaster, J.S., Barsalou, L.W. (1997). Multiple organizations of events in memory. *Memory*, 5, 569-599.
- Loftus, E.F., Ketcham, K. (1994). *The myth of repressed memory*. New York: St. Martin's Press.
- Loveday, C., Conway, M.A. (2011). Using Sense Cam with amnesic patient: Accessing inaccessible everyday memories. *Memory*, 19 (7), 697-704.
- Markus, H.R., Nurius, P. (1986). Possible selves. *American Psychologist*, 41, 954-969.
- Moscovitch, M. (1992). Memory and working-with-memory: A component process model based on modules and central systems. *Journal of Cognitive Neuroscience*, 4, 257-267.
- Moscovitch, M. (1995). Recovered consciousness: A hypothesis concerning modularity and episodic memory. *Journal of Clinical and Experimental Neuropsychology*, 17, 276-291.
- Moscovitch, M. (2000). Theories of memory and consciousness. W: E. Tulving, F.I.M. Craik (red.), *The Oxford handbook of memory* (s. 609-625). New York: Oxford University Press.
- Moulin, Ch.J.A., Conway, M.A., Thompson, R.G., James, N., Jones, R.W. (2005). Disordered memory awareness: Recollective confabulation in two cases of persistent déjà vécu. *Neuropsychologia*, 43 (9), 1-17.
- Nelson, K., Fivush, R. (2004). The emergence of autobiographical memory: A social cultural developmental theory. *Psychological Review*, 111, 486-511.
- Nęcka, E., Orzechowski, J., Szymura, B. (red.) (2012). *Psychologia poznawcza*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.

- Ogilvie, D.M., Rose, K.M. (1995). Self-with-other representations and taxonomy of motives: Two approaches to studying persons. *Journal of Personality*, 63, 643-679.
- Pasupathi, M. (2001). The social construction of the personal past and its implications for adult development. *Psychological Bulletin*, 127, 651-672.
- Pillemer, D.B. (1998). *Momentous events, vivid memories*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Racsmány, M., Conway, M.A. (2006). Episodic inhibition. *Journal of Experimental Psychology: Learning, Memory, and Cognition*, 32, 44-57.
- Racsmány, M., Conway, M.A., Garab, E.A., Cimmer, C., Janka, Z., Kuvimay, T., Pleh, C., Szendi, J. (2008). Disrupted memory inhibition in schizophrenia. *Schizophrenia Research*, 101, 218-224.
- Rathbone, C.J., Moulin, Ch.J.A., Conway, M.A. (2009). Autobiographical memory and amnesia: Using conceptual knowledge to ground the self. *Neurocase*, 15 (5), 405-418.
- Schacter, D.L., Addis, D.R. (2007). The cognitive neuroscience of constructive memory: Remembering the past and imagining the future. *Philosophical Transactions of the Royal Society B: Biological Sciences*, 362, 773-786.
- Shweder, R.A., Bourne, E.J. (1984). *Does the concept of the person vary cross-culturally?* W: R.A. Shweder, R.A. LeVine (red.), *Culture theory: Essays on mind, self, and emotion* (s. 158-199). Cambridge, UK: Cambridge University Press.
- Singer, J.A. (1995). Seeing one's self: Locating narrative memory in a framework of personality. *Journal of Personality*, Special Issue: Levels and domains in personality, 63, 429-457.
- Singer, J.A., Salovey, P. (1993). *The remembered self*. New York: Free Press.
- Stern, D.N. (2004). *The present moment in psychotherapy and everyday life*. New York: W.W. Norton & Company Inc.
- Strauman, T.J. (1990). Self-guides and emotionally significant childhood memories: A study of retrieval efficiency and incidental negative emotional content. *Journal of Personality and Social Psychology*, 59, 869-880.
- Strauman, T.J., Higgins, E.T. (1987). Automatic activation of self-discrepancies and emotional syndromes: When cognitive structures influence affect. *Journal of Personality and Social Psychology*, 53, 1004-1014.
- Thorne, A. (1995). Developmental truths in memories of childhood and adolescence. *Journal of Personality*, 63, 138-163.
- Tomkins, S. S. (1979). Script theory: Differential magnification of affects. W: H.E. Howe, Jr., R.A. Dienstbier (red.), *Nebraska symposium on motivation 1978* (t. 26, s. 201-236). Lincoln: University of Nebraska Press.
- Wang, Q., Conway, M.A. (2004). The stories we keep: Autobiographical memory in American and Chinese middle-aged adults. *Journal of Personality*, 72, 911-938.

Streszczenie. Zagadnienie pamięci w zaburzeniach psychicznych jest jednym z kluczowych problemów obecnych w psychopatologii. Dotychczas analiza fenomenów pamięciowych zazwyczaj była dokonywana na podstawie teorii psychopatologii lub fragmentarycznych teorii pamięci. Celem autora jest przedstawienie ciekawej i szeroko dyskutowanej koncepcji pamięci autobiograficznej oraz wykazanie, że kompletna i dobrze ugruntowana neuropsychologicznie teoria pamięci jest pożytecznym narzędziem umożliwiającym rozumienie nie tylko pamięci, ale i związanego z nią Ja. W artykule przedstawiono koncepcję *Self-Memory System* Martina A. Conwaya, która jest kompletną propozycją łączącą zagadnienia pamięci autobiograficznej z systemem Ja rozumianego jako dynamiczny mechanizm ukierunkowany na realizację celów ważnych dla jednostki. Następnie ukazano możliwości jego aplikacji do zagadnień związanych z konfabulacjami, zaburzeniami amnestycznymi, chorobami neurodegeneracyjnymi czy schizofrenią. Ambicją autora jest zainteresowanie polskich psychologów przedstawianą koncepcją i zaprezentowanie najważniejszych ustaleń dokonanych na jej gruncie – z punktu widzenia psychologa klinicznego.

Słowa kluczowe: pamięć autobiograficzna, system Ja, Ja robocze, historia życia

Data wpłynięcia: 23.03.2016

Data wpłynięcia po poprawkach: 15.11.2016

Data zatwierdzenia tekstu do druku: 1.03.2017